

Тимур Короткий, к. ю. н.

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ОХОРОНА СВІТОВОГО ОКЕАНУ

Tymur Korotkyi, PhD in Law

National University «Odesa Law Academy», Ukraine

GLOBAL GOVERNANCE AND PROTECTION OF THE WORLD OCEAN

The article analyzes features of global governance in the context of protection of the marine environment. It was defined that globalization of all aspects of human life as a single entity raises the need for its institutionalization, formation of a new world order. We defined two ways of global governance - through development of supranational structures and through strengthening the role of supranational institutions with fixing of appropriate powers in international law. It was proved that global governance is not possible without transformation of the entire international legal system towards reducing the basis of international law – state sovereignty for subordination to institutions of global governance.

Key words: global governance, ocean co-management, international cooperation, international regulation, international governance.

Сьогодні ми є свідками переходу від міжнародного права, що регулює за допомогою міжнародної інституційної системи, насамперед ООН, відносини між державами, до міжнародного права, яке характеризується створенням окремих правових порядків, що управляють міжнародними відносинами як такими. Міжнародне право все більше перетворюється у міжнародне право управління спільними справами держав і народів. А правовий зв'язок між ними, який цементує ці порядки та узгоджує їх між собою, здійснює ООН¹. Особливо така тенденція відчувається в контексті охорони морського середовища, що є абсолютно унікальним з точки зору багатьох підходів.

На жаль, виходячи з тих проблем, які постають перед Світовим океаном сьогодні, потреба в ефективному глобальному управлінні тільки зростає. Мова в першу чергу йде про катастрофічні масштаби та наслідки від забруднення вод Світового океану. Той факт, наприклад, що 90% забруднення океану відбувається через річні стоки і через атмосферу з наземних видів діяльності людини закликає до переосмислення значення проблем океану. При цьому, проблеми забруднення вод Світового океану вже не можна розглядати у відриві від проблем забруднення на суші і в атмосфері. Існують дві основні причини для цього: економічна, і пов'язані зі станом навколишнього середовища. В результаті технологічного розвитку, а також зростання чисельності населення світу, різноманітність та інтенсивність використання океанів швидко зростає. Змістовне наповнення сутності такого використання в їх сукупності, а також інші проблеми океанів, враховуються в Конвенції з морського права 1982 р. Управління океаном у Конвенції з морського права 1982 року розглядається в якості «збалансованої матриці» різних видів діяльності в океані або його використання, з одного боку, а також захисту і збереження морського середовища, з іншого боку. Фундаментом для вироблення універсального режиму з цією метою стала концепція спільної спадщини людства. Ця концепція формує основну «заповідь» і лежить в основі управління океаном в новому морському праві. Проте, не дивлячись на те, що її практичне застосування обмежене міжнародним режимом морського дна, його значення як основоположної концепції для вирішення проблем океану не виключається².

¹ Денисов, В.Н. (2006). Світовий правопорядок у сфері підтримання миру і безпеки: до 60-річчя ООН. *Правова держава*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, *вип. 17*, 301.

² Rayoyo, P. Ocean governance: sustainable development of the Seas. *United Nations University Press* <<http://archive.unu.edu/unupress/unupbooks/uu15oe/uu15oe00.htm#Contents>>.

Глобалізація всіх аспектів життєдіяльності людства як єдиного цілого (а глобалізація, безсумнівно фактично призвела до цього) породжує необхідність її інституціоналізації, формування нового світового порядку, що заснований на системі глобального управління, наділеної відповідним обсягом повноважень і легітимності, роль міжнародного права у якому кардинально змінюється.

Глобальне регулювання може здійснюватися в різних формах. Основними з них є глобальне співробітництво, при якому вирішальну роль у проведенні узгодженої загальносвітової політики будуть грати існуючі суверенні держави, і глобальне управління, при якому наднаціональні міжнародні організації були б автономні від держав у процесі прийняття рішень¹. Як вказує Н.О. Соколова, ознаки та сутність міжнародного управління зумовлюється ідеєю співробітництва держав і безлічі різних за природою суб'єктів в епоху глобалізації, коли їх об'єктивна взаємозв'язок постійно зростає². У цьому зв'язку досить розумним здається пропозиція Н.Соколової про необхідність здійснення міжнародного управління, спрямованого на реалізацію загального інтересу всіх держав в охороні навколишнього середовища, а при вирішенні питань міжнародної власності – на природні ресурси³.

На нашу думку, присутність різних форм міжнародного регулювання – міжнародного співробітництва та міжнародного управління – особливість побудови світового порядку в ХХ столітті⁴. Однак, співвідношення між цими формами та їх зміст зазнає значних змін. По-перше, регулювання і його форми набувають характеру глобальних. По-друге, відбуваються зміни в характері і співвідношеннями між формами регулювання під впливом змін у міжнародних відносинах і тиском глобальних проблем. По-третє, різко розширюється коло реальних, недержавних учасників міжнародних відносин, у тому числі і міжнародно-правових, що відображають власні інтереси в умовах системи, що ускладнює.

З огляду на це, в даний час відбувається зміна співвідношення форм глобального регулювання – від домінування міжнародного співробітництва після 1945 р. до розширення сфери та обсягу глобального управління у ХХІ столітті.

З певною часткою застережень, можна констатувати, що після утворення ООН була створена глобальна система регулювання міжнародною безпекою, причини виникнення якої пов'язані з результатами Другої світової війни і необхідністю запобігання третьої. І, незважаючи на значні недоліки, ця система виконала своє завдання (на відміну від Ліги Націй). Відповідно до цієї системи регулювання функціонував і відповідний світовий порядок і правопорядок.

У цій системі домінувало міжнародне співробітництво держав як форма регулювання, в силу протистояння двох соціально-економічних систем, переважання національних, і «класових» інтересів над загальнолюдськими, і моноцільовий характер регулювання. Слід зазначити, що система міжнародного регулювання, створена в рамках ООН, була спрямована, в кінцевому підсумку, на переважне забезпечення, через управління, міжнародної безпеки. Всі інші питання міжнародних відносин перебували на другому плані, оскільки в умовах біполярного світу всі аспекти міжнародних відносин зводилися до забезпечення міжнародного миру і безпеки.

Природно, в цій системі домінувало міжнародне співробітництво, але не можна недооцінювати і розвиток міжнародного управління як форми міжнародного регулювання в цей період і у зазначеній сфері (військово-політичній). Міжнародне управління не було глобальним – воно було сконцентровано, переважно в рамках систем, що протистоять між собою – капіталістичної і соціалістичної, і виявлялася в різних формах – Рада економічної взаємодопомоги, Європейські співтовариства, НАТО і Організація Варшавського Договору⁵.

1 Барабанов, О.Н. Глобальное управление как тема для научного анализа.

<http://globalanti.risa.ru/print.php?cat_id=31&doc_id=13>.

2 Соколова, Н.А. (2010). *Международно-правовые проблемы управления в сфере охраны окружающей среды*. Москва: Проспект, 11.

3 Валеев, Р.М. (2010). От глобальной экологической перспективы–2000 до Копенгагенской встречи по климату–2009. *Евразийский юридический журнал*, № 4 (23).

<http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=694:-2000-2009&catid=109:2010-06-17-09-48-32&Itemid=196>.

4 Гасанов, Али (2007). *Современные международные отношения и внешняя политика Азербайджана*. Баку, 169.

5 Гасанов, Али (2007). *Современные международные отношения и внешняя политика Азербайджана*. Баку, 123.

Ситуація почала змінюватися у 70-ті роки ХХ століття з проявом глобальних проблем сучасності. Наявність цих проблем призвела до збільшення числа глобальних викликів і загроз, характер яких вимагав нових форм регулювання на глобальному рівні, форм, при яких виникла конкуренція не між національними інтересами окремих країн, а між національними інтересами та інтересами людства (світового співтовариства). Елементи глобального управління стали головним чином проявлятися у співвідношенні з глобальними проблемами¹.

Яскравий приклад – сучасні екологічні проблеми, які набули самостійний і явно наднаціональний і «надрегіональний» характер, і можуть бути вирішені тільки спільними зусиллями світової спільноти², тобто вимагають включення їх в якості об'єкта регулювання в систему міжнародного управління. Фактично, зацікавленість міжнародної спільноти у вирішенні глобальної екологічної проблеми проявилася у скликанні в 1972 р. Стокгольмської конференції з проблем навколишнього середовища людини³ і установа Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП)⁴. У доповіді Генерального секретаря ООН «Забруднення моря та інші небезпечні та шкідливі наслідки, які можуть виникнути в зв'язку з дослідженням та експлуатацією дна морів і океанів і його надр за межами дії національної юрисдикції» від 11 червня 1970 р. для ЕКОСОП зазначалося, що «вперше в історії людства виникає криза всесвітнього масштабу ... - криза навколишнього середовища». Причому, до 80-х років ХХ століття «проблема Світового океану набула глобального характеру в силу ... перетворення в глобальну екологічну проблему, найважливішою частиною якої є Світовий океан, що поглинає основну частину забруднюючих речовин»⁵.

Характерною особливістю глобальних проблем є те, що вони можуть бути вирішені лише в результаті широкого співробітництва держав, зусиллями міжнародного співтовариства в цілому. Для цього потрібно встановлення нового світового порядку, здатного істотно підвищити рівень керованості міжнародною системою в умовах надійного правопорядку. Причому, глобальне регулювання є одночасно і механізмом вирішення глобальних проблем, і одночасно сама по собі глобальною проблемою, оскільки, як точно відмітив І.І. Лукашук, підвищення рівня керованості світової системи є ключовою глобальною проблемою, від її рішення залежить врегулювання інших глобальних проблем⁶.

Коли говорять про глобальне управління, його розглядають насамперед у контексті зміни та вдосконалення сучасного міжнародного порядку в цілому, підвищення його стабільності і керованості, створенні нового світового порядку, заснованого на балансі національних та спільних інтересів держав⁷.

Однак на наш думку, не менш важливою проблемою є підвищення керованості в галузі охорони навколишнього середовища, причому не тільки як окремої екосистеми або окремого об'єкта охорони, а як планетарної екосистеми, інтерес до стабільності та надійності якої має все людство як єдиний актор, а інтереси інших акторів можуть і розходитися. Складність питання визначається ще двома обставинами: безпосереднім об'єктом регулювання, що породжує необхідність врахування не тільки соціальних, але і біологічних закономірностей. По-друге, нерозривним зв'язком між питаннями соціального та економічного розвитку та екологічною проблематикою, які необхідно розглядати як єдине ціле, що, на наш думку, найбільш повною мірою відображено в концепції сталого розвитку. Тому ми спробуємо розглянути питання глобального управління через призму управління охороною навколишнього середовища.

1 Барабанов, О.Н. Глобальное управление как тема для научного анализа.

<http://globalanti.risa.ru/print.php?cat_id=31&doc_id=13>.

2 Блищенко, В.И. (2004). Глобализация и международное право (Вступительная статья). *Московский юридический форум «Глобализация, государство, право, XXI век»: По материалам выступлений*. Москва: ОАО «Издательский дом «Городец»», 19.

3 Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 2398 (XXIII) от 3 декабря 1968 г.

4 Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 2997 (XXVII) «Организационные и финансовые мероприятия по международному сотрудничеству в области окружающей среды» от 15 декабря 1972 г.

5 Любимов, Л.Л. (1984). *Освоение Мирового океана как глобальная проблема*. Москва: Наука, 182.

6 Лукашук, И.И. (2004). Глобальный миропорядок. *Московский юридический форум «Глобализация, государство, право, XXI век»: По материалам выступлений*. Москва: ОАО «Издательский дом «Городец»», 90.

7 Цит. по: Лукашук, И.И. (2001). *Международное право. Общая часть*: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: БЕК, 3.

Світовий океан, який відрізняється природною цілісністю і неподільністю, виявився якраз тим об'єктом, стосовно якого однією з перших була запропонована концепція глобального управління. Ще в 1975 р. Дж. Харгроув звернув увагу, що морське середовище є єдиним цілим, тобто становить єдиний комплекс; управління діяльністю на морі має здійснюватися всіма націями і народами спільно; таке управління вимагає систематичного планування з урахуванням екологічних принципів, а не політичного розподіл¹

Тим не менш, занепокоєння міжнародного співтовариства зростає в зв'язку з відсутністю адекватної всеохоплюючої структури управління морським середовищем. Особливо це відноситься до рибогосподарської діяльності. Так, ГА ООН також просила ФАО розробити рекомендації з управління глибоководним промислом у відкритому морі і захисту вразливих морських екосистем. В березні 2007 р. Комітет ФАО з рибного господарства доручив розробку міжнародних керівних принципів з управління глибоководним рибальством у відкритому морі для надання допомоги державам і регіональним рибогосподарським організаціям та механізми зі сталого управління глибоководним промислом. Ці принципи були прийняті в серпні 2008 року².

Концепція глобального управління передусім пов'язана з міжнародною економікою, з необхідністю зовнішнього, керуючого впливу на світову економічну систему. Як вказував міністр закордонних справ Італії Л. Діні³, глобалізація «потребує управління. Жодна країна не може керувати нею, якою б політичною, економічною та військовою могутністю вона не володіла ... Першою опорою стабільності є керованість економіки і з тим, щоб запобігти сповзанню кризи до катастрофи»⁴. Однак глобалізація явище багатокомпонентне, і проблема керованості пов'язана не тільки з економічними процесами, але практично всі проблеми, породжені глобалізацією та шляхи їх вирішення розглядаються через призму економіки. Такий підхід абсолютно обґрунтований, і свідченням цього є необхідність попередження і зниження негативного впливу світових фінансово-економічних криз кінця ХХ і початку ХХІ. Однак обґрунтовувати необхідність глобального управління всіма сферами міжнародних відносин **винятково** економічними факторами (виділено нами – Т.К.), на нашу думку, не цілком вірно. Екологічна проблематика є самостійною, та вирішення глобальних екологічних проблем виключно економічними засобами, навряд чи можливо. У другій доповіді ЮНЕП Глобальна екологічна перспектива – 2000, серед прогресуючих чинників зміни стану навколишнього середовища експерти відзначають незадовільне управління на національному та міжнародному рівнях⁵. Серед багатьох факторів, що впливають на екологічну безпеку, на передній план висувається зміна клімату Землі, якому сприяє нераціональне управління на національному та міжнародному рівнях⁶. Саме в цій сфері виявляється недостатність співробітництва держав як форми регулювання, «вирішення питань охорони навколишнього середовища лежить не тільки в площині виключно волі держав, а саме в здійсненні багатостороннього міжнародного управління»⁷.

Як вказує Н.О. Соколова, триваючі зміни стану навколишнього середовища в сучасному світі, обов'язковість застосування обережного підходу при використанні природних ресурсів, пошук балансу економічних та екологічних інтересів ставлять міжнародне співтовариство перед необхідністю створення ефективної системи міжнародного управління. Тільки міжнародно-правового регулювання як такого недостатньо для вирішення проблем охорони навколишнього середовища. Сучасний «екологічний імператив» вимагає комплексного впливу на міжнародні

¹ Старжина-Бисти, Т.М. (1980). *Кладовые дна Мирового океана. Международно-правовые аспекты эксплуатации минеральных ресурсов морского дна*. Москва: Международные отношения, 87.

² Freestone, D. (2010). Problems of High Seas Governance. *The World Ocean in Globalisation: Challenges and Responses*, 29.

³ Виконавчий директор МВФ у 1959-1980 рр. працював у Міжнародному валютному фонді, у Виконавчому комітеті МВФ представляв інтереси Італії, Греції, Португалії, Іспанії та Мальти.

⁴ Лукашук, И.И. (2001). *Международное право. Общая часть*: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: БЕК, 2.

⁵ Глобальная экологическая перспектива-2000. <www.unep.org/geo/geo2000/Russian/rus-i-xxxiv.pdf>.

⁶ Валеев, Р.М. (2010). От глобальной экологической перспективы–2000 до Копенгагенской встречи по климату–2009. *Евразийский юридический журнал*, № 4 (23).

<http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=694:-2000-2009&catid=109:2010-06-17-09-48-32&Itemid=196>.

⁷ Najam, A., Christophoulou, I., Moomaw, W. (2004). The Emergent «System» of Global Environmental Governance. *Global Environmental Politics* 4: 4, 32.

відносин, яке, проходячи різні стадії, утворює процес міжнародного управління¹.

Таким чином, в результаті поступового руху на напрямку глобального екологічного права (англ. - global environmental law) виникла глобальна система управління (англ. - global administrative system), яка стежить та моніторить (англ. - supervising and monitoring) діяльність приватних суб'єктів та бізнесу поряд з іншими «класичними» суб'єктами міжнародного права. Крім того, концепція глобального управління є якісно новим рівнем глобального регулювання, у зв'язку, з чим існують певні методологічні проблеми їх розмежування та ідентифікації². На дані генетичні зв'язки вказував у Річній доповіді за 1999 рік Генеральний секретар ООН К. Аннан: «Завдання, які ставить глобалізація, завдання, які держави не можуть успішно вирішувати тільки власними силами, самим безпосереднім і очевидним чином свідчать про необхідність зміцнення багатостороннього співробітництва»³.

Виникнення концепції глобального управління пов'язане з діяльністю Римського клубу, з проектом «Розбудова економічного порядку». Як вважає автор проекту Я. Тінберген, його мета полягає в тому, щоб за допомогою забезпечення планування та управління світовою економікою і глобальними ресурсами домогтися досягнення «справедливості і ефективності» за допомогою створення організацій, які б здійснювали глобальне планування і управління ресурсами всього світу. Ідея створення глобальних міжнародних організацій є одним із стрижневих елементів всіх пропозицій про новий міжнародний економічний порядок. Як відзначали Е.М. Боргезе і А. Пардо, необхідні «інституційні рамки нового міжнародного економічного порядку ...»⁴. Не випадково пропозиції «Римського клубу» були розширені і отримали назву «Перебудова міжнародного порядку»⁵, в якій економічний порядок є лише частиною міжнародного і де пропонується створення «глобальної системи планування та управління»⁶.

Відповідно до Декларації тисячоліття ООН, обов'язок з управління глобальним розвитком розглядається як одне з найважливіших завдань міжнародного співтовариства (п. 6)⁷.

Глобальне управління розуміють як процес спільного керівництва, що об'єднує національні уряди, багатосторонні державні установи та громадянське суспільство для досягнення спільних цілей⁸. А.Л. Колодкін припускав, що людство у XXI столітті буде поступово формувати «єдину Глобальну систему управління міжнародними процесами, що складається з окремих підсистем за різними сферами суспільного життя»⁹.

Комісія з глобального управління визначила його як сукупність багатьох способів дій індивідів і організацій, громадських і приватних, керуючих загальними справами, як «триваючий процес, за допомогою якого конфліктні і суперечливі інтереси можуть бути пристосовані одне до одного ... Не існує ніякої єдиної моделі глобального управління ... це широкий, динамічний, складний процес взаємодії у прийнятті рішень»¹⁰.

Н.О. Соколова визначає міжнародне управління як регулюючу діяльність в цілому, як діяльність щодо цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів міжнародного права на міжнародні відносини¹¹.

¹ Соколова, Н.А. (2010). *Международно-правовые проблемы управления в сфере охраны окружающей среды*. Москва: Проспект, 6, 26.

² Барабанов, О.Н. Глобальное управление как тема для научного анализа. <http://globalanti.risa.ru/print.php?cat_id=31&doc_id=13>.

³ Доклад Генерального секретаря о работе Организации / A/54/1 от 31 августа 1999 года. <<http://www.un.org/russian/document/gadocs/54sess/ch4-1.htm>>.

⁴ Тинберген, Я. (1980). *Пересмотр международного порядка*. Москва, 391.

⁵ Колодкин, А.Л. (1985). Конвенция ООН по морскому праву 1982 г.: некоторые актуальные аспекты. *Советский ежегодник морского права*. Москва: В/О «Мортехинформреклама», 11.

⁶ Reshaping the International Order (1976), 150.

⁷ Декларация тысячелетия ООН от 8 сентября 2000 г.

⁸ Ботон, М. Джеймс, Бредфорд, И. Колин (2007). Глобальное управление: новые участники, новые правила. *Финансы и развитие*, 11.

⁹ Выступление А.Л. Колодкина (2004). *Международная научно-практическая конференция «Мир, безопасность и международное право: взгляд в будущее»*. Санкт-Петербург, 37.

¹⁰ Commission on Global Governance. Our Global Neighbourhood. November 2004. Ch. 1. <<http://www.globalpolicy.org/reform/initiatives/panels/governance/index.htm>>.

¹¹ Соколова, Н.А. (2010). *Международно-правовые проблемы управления в сфере охраны окружающей среды*. Москва: Проспект, 10.

До теперішнього часу сформувалося кілька основних концепцій з можливої організації глобального регулювання. Всі вони припускають або створення нових інститутів, покликаних найбільш адекватно відповідати новим глобальним процесам, або еволюцію і трансформацію функцій вже існуючих міжнародних організацій.

В зарубіжній доктрині можна викоремити кілька підходів до розуміння глобального управління: як зазначає Дж. Розено (James N. Rosenau) «управління без уряду» («governance without government») виходить за межі політичної сфери. Комісія з глобального управління визначає глобальне управління як «сукупність багатьох підходів окремих суб'єктів та їх об'єднань як приватних так і публічних до управління спільними справами». Інститут світових ресурсів визначає управління як процедуру і процес прийняття рішень, а тому відповідно воно пов'язане з функцією розподілу влади і відповідальності¹.

Можна навести типологію цих концепцій, викладену в доповіді з глобального регулювання, підготовленої Радою із зовнішньої і оборонної політики РФ у 2001 р.²:

1) «Світовий уряд». Найбільш стара футурологічна ідея (досліджена в т.ч. і І. Кантом), різним аспектам якій присвячено чимало робіт. Фактично, концепція «світового уряду» являє собою збільшену модель національної держави, керівництво якого вирішує поточні внутрішньополітичні питання вже не національному, а на глобальному рівні.

2) Трансформація існуючої системи ООН. Включає два альтернативних варіанти. Перший – поступове підвищення рівня легітимності Ради Безпеки ООН та рівня її ефективності. Другий варіант – більш радикальний. У ньому виділяють дві складові частини: перетворення існуючої Ради Безпеки ООН у свого роду квазі-уряд, а Генеральну Асамблею ООН – у квазі-парламент.

3) Політичне управління глобальним розвитком. Відповідно до цієї концепції провідні політичні актори у світі будуть «підштовхувати» глобалізацію в потрібне русло і вирішувати виникаючі глобальні проблеми вузьким колом «гравців». Ними можуть бути, або домінуюча у світі супердержава, або конгломерат великих держав (інституційно оформлений в рамках групи G-8 або ж іншої структури).

4) Корпоративне глобальне управління. У цьому випадку до колективних зусиль держав з вирішення глобальних проблем та планування глобального розвитку приєднуються і найбільш значимі приватні актори (найбільші транснаціональні корпорації, міжнародні неурядові організації та ін.).

5) Глобальне співробітництво. У його рамках вирішення глобальних проблем будуть прийматися не шляхом нав'язаних окремими акторами підходів, але шляхом конструктивного і втілюється в життя діалогу всіх зацікавлених сил. Така форма також передбачає формування більш інклюзивної системи глобального регулювання, свою співпричетність якої змогли б відчувати якомога більше держав і інших акторів³.

Розглядають два шляхи глобального управління – через розвиток наднаціональних структур, на основі концепції «розчинення суверенітету», яку пов'язують з глобалізацією, і яка знаходить відображення в посиленні ролі наднаціональних структур із закріпленням відповідних повноважень в нормах міжнародного права. Інший шлях глобального регулювання, існуючий зараз, – прийняття на глобальному рівні правових та політичних документів, які імплементуються державами. Таким чином, глобальні норми реалізуються через сукупність національних інститутів⁴.

В цілому, під архітектурою управління можна розуміти архітектуру як всеосяжну систему державних і приватних правил і процедур прийняття рішень, тобто в рамках організацій, режимів та інших принципів, норм, правил та інші форми прийняття рішень – в рамках окремих напрямів світової політики за допомогою характерних для неї принципів та норм.⁵ Архітектура екологічного

¹ Miyazaki, A. Green Assessment: Critical Review of IR 's Neo-liberal Theory on the Environment.

<http://ir.library.osaka-u.ac.jp/dspace/bitstream/11094/10714/1/23-25_n.pdf>.

² Лебедева, Т.П. (2006). Каким быть глобальному управлению? *Вестник Московского университета. Серия 21. Управление (государство и общество)*, № 1. <<http://www.spa.msu.ru/images/File/Vestnik/Lebedeva.pdf>>.

³ Барабанов, О.Н. Глобальное управление как тема для научного анализа.

<http://globalanti.risa.ru/print.php?cat_id=31&doc_id=13>.

⁴ Барабанов, О.Н. Глобальное управление как тема для научного анализа.

<http://globalanti.risa.ru/print.php?cat_id=31&doc_id=13>.

⁵ Fragmentation of Global Environmental Governance Architectures. *Institute for Environmental Studies*.

<<http://ssrn.com/abstract=2479930>>.

управління як окрема сфера досліджень є яскравим прикладом фрагментації, так як не тільки екологічні механізми, розташовані на перетині багатьох інших механізмів, включаючи торгівлю, охорону здоров'я, права людини, і викорінювання бідності, але змінюється і саме формулювання питань за участю людини в контексті її взаємодії з природним середовищем. Концепція глобальної архітектури управління є більш широкою, ніж поняття міжнародних режимів, адже вона дозволяє вивчити взаємозв'язки, взаємовплив між різними режимами та інституційними механізмами, а також норми і принципи, які їх регулюють. Однак, вона є вужчою, ніж поняття порядку (англ. – order), так як більше підходить для вивчення різних взаємозв'язків між складовими глобального управління. У свою чергу, концепція фрагментації в рамках глобальної архітектури управління є ширшою за поняття інституційних взаємозв'язків та взаємодій, де спостерігаються дублювання в регулювання різних об'єктів, оскільки вона досліджує загальну інституційну основу діяльності, та функціонування окремих інститутів в цілому, а також особливості їх співробітництва, що виходить за межі простого дослідження взаємозв'язків між такими установами в сферах їх засад діяльності. Глобальна архітектура управління з цієї тематики охоплює різні організації, режими та інші форми принципів, норм, правил, і процедури розгляду інших питань, поряд з основними на цьому напрямку¹.

Міжнародне управління охороною навколишнього середовища можна розглядати як вид міжнародної управлінської діяльності, яка в свою чергу може здійснюватися в різних сферах (управління у сфері збереження біорізноманіття, управління в сфері кліматичних змін, управління в сфері охорони морського середовища). Керуючою системою є держави, керованою системою – міжнародні екологічні відносини.

Основним способом такого управління, на думку Н.О. Соколової, є регулювання. Однак, як вказує далі вчений, міжнародне управління у сфері охорони навколишнього середовища означає такий вплив на міжнародні відносини з метою досягнення і збереження сприятливої якості навколишнього середовища, і тим самим забезпечення міжнародної екологічної безпеки, яке здійснюється шляхом реалізації певних функцій суб'єктами міжнародного права.

Функції міжнародного управління в цій сфері спрямовані на формування системи охорони навколишнього середовища в контексті цілей сталого розвитку. Встановлення визначає характер і способи впливу з боку держав і інших акторів на міжнародні відносини в сфері навколишнього середовища². Так, метою Конвенції про захист Чорного моря 1992 р. є скорочення і збереження під контролем забруднення морського середовища Чорного моря, запобігання йому, а також з метою захисту і збереження середовища (п. 2 ст. V). Мета запобігання забруднення морського середовища шкідливими речовинами або стоками, що містять такі речовини, шляхом їх скидання проголошена в МАРПОЛ 73/78 (п. 1 ст. 1). Другою функцією є функція регулювання, ядром якої, як вказує Н.О. Соколова, є нормотворчий процес. До функцій міжнародного управління дослідник відносить функції міжнародного контролю, прогнозування, реформування, координації, організаційну функцію³.

При розгляді екологічних аспектів глобального управління, Джон Фоглер виокремлює чотири форми міжнародного співробітництва: міжнародне право, міжнародна організація, міжнародний режим, і наукове співробітництво. Міжнародне право в цьому контексті відноситься до кількісного збільшення норм міжнародного права навколишнього середовища. Об'єктом аналізу є рамкові конвенції, такі як Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Конвенції про біологічне різноманіття, Декларація Ріо, і інших інституційні досягнення. Ці міжнародні природоохоронні норми відносяться дослідниками міжнародного права до категорії норм «м'якого» або «жорсткого права»⁴.

Поряд із вищезазначеним, варто виділити теорію океанічного співуправління - варіант демократичного управління діяльністю з освоєння Світового океану силами урядів, регіональних і

¹ Fragmentation of Global Environmental Governance Architectures. *Institute for Environmental Studies*. <<http://ssrn.com/abstract=2479930>>.

² Соколова, Н.А. (2010). *Международно-правовые проблемы управления в сфере охраны окружающей среды*. Москва: Проспект, 15-16.

³ Соколова, Н.А. (2010). *Международно-правовые проблемы управления в сфере охраны окружающей среды*. Москва: Проспект, 18.

⁴ Miyazaki, A. Green Assessment: Critical Review of IRs Neo-liberal Theory on the Environment. <http://ir.library.osaka-u.ac.jp/dspace/bitstream/11094/10714/1/23-25_n.pdf>.

локальних спільнот, промисловості, бізнесу, неурядових організацій та інших зацікавлених сторін. Вона орієнтована на узгодження інтересів і позицій усіх суб'єктів і на всіх рівнях прийняття рішень заради досягнення цілей громадянського суспільства окремих країн і світу в цілому. Океанічне співуправління здійснюється за допомогою національних і міжнародних законів, політики, адміністративних структур, а також неформальних об'єднань громадян, що діють з урахуванням традицій, звичаїв, культур і на основі заснованих ними інститутів. Цей варіант співуправління визначає характер діяльності влади різних рівнів, розробку і прийняття рішень, реалізацію громадянами або іншими зацікавленими сторонами своїх інтересів, прав і обов'язків в області освоєння просторів і ресурсів Світового океану¹.

Океанічне співуправління - процес, перебіг якого багато в чому визначають чотири фактори. По-перше, багатоаспектність океанічної діяльності, взаємозалежність її видів і напрямків, транскордонний характер її негативних наслідків. По-друге, множинність учасників такої діяльності і імператив їх співпраці з метою запобігання конфліктного використання океанічних просторів і ресурсів та підвищення ефективності морських робіт. По-третє, взаємозалежність всіх суб'єктів (як національних, так і міжнародних), залучених в освоєння Світового океану, які діють на загальних просторах і використовують загальні ресурси, включаючи обмежений і вразливий екологічний потенціал океану. По-четверте, надмірний характер антропогенного навантаження на біосферу Світового океану і імператив глобального співробітництва в підтримці її стійкості заради збереження людини як виду².

Глобальне управління не можливе без трансформації всієї міжнародно-правової системи, в напрямку зниження базису сучасного міжнародного права – суверенітету держав до підпорядкованості інститутам глобального управління.

Ситуація, коли реалізація державного суверенітету включає експорт національних соціально-економічних і правових моделей для формування міжнародної регулятивної системи, відбувається нормативна експансія окремих держав і груп держав, застаріла³. Така ситуація не відповідає вимогам, що висувуються глобалізацією до нормативного регулятора міжнародних відносин в силу іншого якісного рівня.

References

1. Barabanov, O.N. Global'noe upravlenie kak tema dlja nauchnogo analiza [Global governance as a subject for scientific analysis]. <http://globalanti.risa.ru/print.php?cat_id=31&doc_id=13>. [in Russian].
2. Blishhenko, V.I. (2004). Globalizacija i mezhdunarodnoe pravo (Vstupitel'naja stat'ja) [Globalization and International Law (Introduction article)]. *Moskovskij juridicheskij forum «Globalizacija, gosudarstvo, pravo, 21 vek»: Po materialam vystuplenij* [Moscow Legal Forum "Globalization, state, law, 21 century": According to the materials of speeches]. Moscow: ОАО «Izdatel'skij dom «Gorodec»». [in Russian].
3. Boton, M. Dzhajms, Bredford, I. Kolin (2007). Global'noe upravlenie: novye uchastniki, novye pravila [Global Governance: new members, new rules]. *Finansy i razvitie* [Finance & Development], 11. [in Russian].
4. Valeev, R.M. (2010). Ot global'noj jekologicheskoy perspektivy–2000 do Kopenhagenskoj vstrechi po klimatu–2009 [From the Global Environment Outlook-2000 to the Copenhagen Summit on Climate 2009]. *Evrazijskij juridicheskij zhurnal, № 4 (23)* [Eurasian Law Journal, № 4 (23)]. <http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_jcontentplus&view=article&id=694:-2000-2009&catid=109:2010-06-17-09-48-32&Itemid=196>. [in Russian].
5. Vystuplenie A.L. Kolodkina [Speech by A.L. Kolodkin] (2004). *Mezhdunarodnaja nauchno-prakticheskaja konferencija «Mir, bezopasnost' i mezhdunarodnoe pravo: vzgljad v budushhee»* [International scientific-practical conference "Peace, Security and International Law: A Look into the Future"]. St. Petersburg. [in Russian].
6. Gasanov, Ali (2007). *Sovremennye mezhdunarodnye otnoshenija i vneshnjaja politika Azerbajdzhana* [Modern international relations and foreign policy of Azerbaijan]. Baku. [in Russian].
7. Global'naja jekologicheskaja perspektiva-2000 [Global Environment Outlook 2000].

¹ Toward Effective Ocean Governance (1998). *The Ocean: Our Future*. Cambridge Univ. Press; Kimball, A. (2001). *International Ocean Governance*. IUCN; *The International Ocean Governance Network* (2004). Tokyo; Писарев, В.Д. (2007). Океаническое соуправление и политика США. *США – Канада: экономика, политика, идеология, № 2*.

² Governance Improvement and Harmonization of International Agreements and Emerging Issues (2001). *Toward the 2002 World Summit on Sustainable Development*. Paris.

³ Энтин, М.Л. (2010). Вызовы времени и новое видение международного, наднационального и внутригосударственного права. *Новые вызовы и международное право*. Москва: Учреждение Российской академии наук Институт государства и права РАН, 40.

- <www.unep.org/geo/geo2000/Russian/rus-i-xxxiv.pdf>. [in Russian].
8. Denysov, V.N. (2006). Svitovyi pravoporiadok u sferi pidtrymannia myru i bezpeky: do 60-richchia OON [World legal order in maintaining peace and security: to the 60th anniversary of UN]. *Pravova derzhava* [Legal state]. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, iss. 17, 301. [in Ukrainian].
 9. Doklad General'nogo sekretarja o rabote Organizacii / A/54/1 ot 31 avgusta 1999 goda [Report of the Secretary-General on the work of the Organization / A / 54/1, dated August 31, 1999]. <<http://www.un.org/russian/document/gadocs/54sess/ch4-1.htm>>. [in Russian].
 10. Kolodkin, A.L. (1985). Konvencija OON po morskomu pravu 1982 g.: nekotorye aktual'nye aspekty [United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, some relevant aspects]. *Sovetskij ezhegodnik morskogo prava* [Soviet Yearbook of Maritime Law]. Moscow: V/O «Mortehinformreklama». [in Russian].
 11. Lebedeva, T.P. (2006). Kakim byt' global'nomu upravleniju? [What the global governance should be?] *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 21. Upravlenie (gosudarstvo i obshhestvo), № 1* [Bulletin of Moscow University. Series 21. Governance (state and society), № 1]. <<http://www.spa.msu.ru/images/File/Vestnik/Lebedeva.pdf>>. [in Russian].
 12. Lukashuk, I.I. (2001). *Mezhdunarodnoe pravo. Obshhaja chast': uchebnik. 2-e izd., pererab. i dop.* [International law. General part: the textbook. 2nd ed., rev. and added] Moscow: BEK, 2. [in Russian].
 13. Lukashuk, I.I. (2004). Global'nyj miroporjadok [The global world order]. *Moskovskij juridicheskij forum «Globalizacija, gosudarstvo, pravo, 21 vek»: Po materialam vystuplenij* [Moscow Legal Forum "Globalization, state, law, 21 century": According to the materials of speeches]. Moscow: OAO «Izdatel'skij dom «Gorodoc»». [in Russian].
 14. Ljubimov, L.L. (1984). *Osvoenie Mirovogo okeana kak global'naja problema* [The development of the World Ocean as a global problem]. Moscow: Nauka. [in Russian].
 15. Pisarev, V.D. (2007). Okeanicheskoe soupravlenie i politika SShA [Oceanic co-management and policies of the US]. *SShA – Kanada: jekonomika, politika, ideologija, № 2* [US - Canada: Economics, Politics, Ideology, number 2]. [in Russian].
 16. Sokolova, N.A. (2010). *Mezhdunarodno-pravovye problemy upravlenija v sfere ohrany okruzhajushhej sredy* [International legal problems of governance in the field of environmental protection]. Moscow: Prospekt. [in Russian].
 17. Starzhina-Bisti, T.M. (1980). *Kladovye dna Mirovogo okeana. Mezhdunarodno-pravovye aspekty jekspluatacii mineral'nyh resursov morskogo dna* [Cellars bottom of the oceans. International legal aspects of the exploitation of the mineral resources of the seabed]. Moscow: Mezhdunarodnye otnoshenija. [in Russian].
 18. Tinbergen, Ja. (1980). *Peresmotr mezhdunarodnogo porjadka* [Revision of the international order]. Moscow. [in Russian].
 19. Jentin, M.L. (2010). Vyzovy vremeni i novoe videnie mezhdunarodnogo, nadnacional'nogo i vnutrigosudarstvennogo prava [Challenges of time and a new vision of an international, supranational and national law]. *Novye vyzovy i mezhdunarodnoe pravo* [New Challenges and International Law]. Moscow: Uchrezhdenie Rossijskoj akademii nauk Institut gosudarstva i prava RAN. [in Russian].
 20. Commission on Global Governance. Our Global Neighbourhood. November 2004. *Ch. 1.* <<http://www.globalpolicy.org/reform/initiatives/panels/governance/index.htm>>. [in English].
 21. Fragmentation of Global Environmental Governance Architectures. *Institute for Environmental Studies.* <<http://ssrn.com/abstract=2479930>>. [in English].
 22. Freestone, D. (2010). Problems of High Seas Governance. *The World Ocean in Globalisation: Challenges and Responses*, 29. [in English].
 23. Governance Improvement and Harmonization of International Agreements and Emerging Issues (2001). *Toward the 2002 World Summit on Sustainable Development*. Paris. [in English].
 24. Kimball, A. (2001). *International Ocean Governance*. IUCN. [in English].
 25. Miyazaki, A. Green Assessment: Critical Review of IR' s Neo-liberal Theory on the Environment. <http://ir.library.osaka-u.ac.jp/dspace/bitstream/11094/10714/1/23-25_n.pdf>. [in English].
 26. Najam, A., Christopoulou, I., Moomaw, W. (2004). The Emergent «System» of Global Environmental Governance. *Global Enviromental Politics 4: 4*, 32. [in English].
 27. Payoyo, P. Ocean governance: sustainable development of the Seas. *United Nations University Press.* <<http://archive.unu.edu/unupress/unupbooks/uu15oe/uu15oe00.htm#Contents>>. [in English].
 28. *Reshaping the International Order* (1976), 150. [in English].
 29. *The International Ocean Governance Network* (2004). Tokyo. [in English].
 30. Toward Effective Ocean Governance (1998). *The Ocean: Our Future*. Cambridge Univ. Press. [in English].